

KAZNENI PROCES 1972. PROTIV STUDENTA PETRA ŠALE

Zlatko BEGONJA

Odjel za povijest, Sveučilište u Zadru

Zadar, Hrvatska

Marin VLASNOVIĆ

Zagreb, Hrvatska

UDK: 323.281(497.5)“1972“

929 Šale, P.

DOI: 10.21857/yrvgqt3xq9

Izvorni znanstveni rad

Prihvaćeno: 3. siječnja 2024.

U ovome članku razmotrit će se kazneni proces kojim je bio obuhvaćen zadarsko-zagrebački student Petar Šale, i to kao akter zbivanja u žarišnom razdoblju trajanja Hrvatskog proljeća. S obzirom na njegovu poziciju vođe studentskog pokreta u Zadru tijekom 1971., kao i aktivnostima koje su uslijedile nakon sloma Hrvatskog proljeća, kada je pokrenuta režimska represija prema istaknutim hrvatskim intelektualcima i studentskim vođama, Petar Šale našao se pod posebnom pozornošću i nadzorom Službe državne sigurnosti (SDS) Socijalističke Republike Hrvatske (SRH), kao i pod pravnim sankcioniranjem sudskih tijela vlasti. Stoga se ovaj članak zasniva upravo na izvornom gradivu takve provenijencije, čime se približava i rasvjetljava stvarna slika djelovanja komunističkog totalitarnog režima sa svim svojim posljedicama kako za pojedince tako i skupine koji su zbog svojih razmišljanja i djelovanja označeni društveno nepodobnima.

Gljučne riječi: Petar Šale, Služba državne sigurnosti, Studentski pokret, zadarski sveučilištarci.

UVODNE NAPOMENE

Hrvatski nacionalni pokret, pod kolokvijalnim nazivom Hrvatsko proljeće, u Zadru i njegovu kraju imao je određenih posebnosti. Jedan od ključnih razloga tomu nalazio se u činjenici što je u promatranom razdoblju, tijekom konca 1960-ih i početkom 1970., broj pripadnika Jugoslavenske narodne armije (JNA) imao utjecaja na ukupnu strukturu gradskog stanovništva.¹ Takva činjenica za posljedicu je, između ostaloga, imala stvaranje političkog ozračja prepoznatljivog u ideji jugoslavenskog unitarizma. Ono što je također imalo značaja i vremenski prethodilo spomenutom stanju, vezuje se uz podatak da je grad već koncem 1944., a intenzivnije od 1945. pa nadalje, osjetno mijenjao karakter svojega stanovništva, zbog čega se stvarala promijenjena slika Zadra u nacionalnom i kulturnom smislu.² U sklopu takvih okolnosti komunisti iz Zadra, koji su tijekom

¹ Vidi: Općina Zadar, Zavod za informatiku i statistiku, *Popis stanovništva 1991. (1961 – 1971 – 1981)*, Narodnosni sastav stanovništva Općine Zadar po naseljima, Zadar 1992., 81.

² Hrvatsko proljeće, *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*, 2021, <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=26516>, posjećeno 3. 8. 2021. Zlatko BEGONJA, *Okupacija duha: Ideološka indoktrinacija u Zadru 1945. - 1955.*, Zadar, 2021.

Hrvatskog proljeća bili skloni tada aktualnim reformističkim stajalištima unutar dijela komunističke nomenklature na republičkoj razini, podržavali su takav dio vodstva i shodno tomu pružali svesrdnu potporu Centralnom komitetu Saveza komunista Hrvatske (CK SKH). Istodobno, zadarski ogranak Matice hrvatske na svojem području intenzivno je osnivao ogranke, odnosno povjereništva, što je u tom kontekstu dobivalo važna obilježja širenja ideja i proklamiranih načela hrvatskog nacionalnog pokreta afirmiranog u tom razdoblju. U navedeno ozračje aktivnog nacionalnog buđenja u Zadru i njegovoj okolici, svrhovito se uključio i Koordinacijski odbor Saveza studenata Hrvatske u Zadru.

Brojnim zbivanjima koja su prevladavala u spomenutom razdoblju može se pridodati i događaj koji se zbio u širem zadarskom zaleđu, točnije u mjestu Karin koji je smješten na području grada Obrovca. Naime, tu su na blagdan Gospe od Anđela, 2. kolovoza, benkovački i obrovački milicajci uz pomoć naoružanih Srba iz toga kraja uhitili hrvatske mladiće koji su poslije mise iskazivali svoje vjerske i nacionalne osjećaje te pritom glasno pjevali stare hrvatske pjesme. Uhićenje i brutalan odnos prema njima izazvali su kod mještana hrvatske nacionalnosti iz toga kraja mirne, ali odlučne prosvjede.³ Istodobno, studenti u Zadru organizirali su veliku studentsku tribinu *Hrvatska jučer i danas* na kojoj su gostovali Šime Đodan, Marko Veselica, Vlado Gotovac, Franjo Tuđman, Petar Šegedin, Vice Vukov i dr.⁴ Nakon tribine održan je i miting na kolodvoru gdje je Miko Tripalo⁵ nastupio pred brojnim građanima Zadra.⁶

Jednako tako valja napomenuti i to da su hrvatski studenti, povodom razvoja svih događaja, krenuli u opći prosvjed 22. studenog 1971., upravo kako

³ Milan UJEVIĆ, Bože UJEVIĆ, *Karinski slučaj 1971.*, Split, 2017. Hrvatska – Hrvatski državni arhiv, Zagreb, fond 1561, Služba državne sigurnosti Republičkog sekretarijata za unutrašnje poslove Socijalističke Republike Hrvatske, (dalje: HR-HDA-1561-SDS-RSUP-SRH), Centar SDS Zagreb, (dalje: CZG) inf. br. 259 od 16. 9. 1971. „Bruno Bušić u Hrvatskom tjedniku od 3. 9. 1971. ‘Pridraga traži zaštitu.’“; HR-HDA-1561-SDS-RSUP-SRH, Dosje Franjo TUĐMAN br. 229562., Presuda Bruni Bušiću, Dragutinu Šćukanecu i Franji Tuđmanu.

⁴ Đodan, Šime, *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje.*, 2021. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=16910>; Gotovac, Vlado, *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*, 2021. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=22850>; Šegedin, Petar, *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*, 2021. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=59410>; Tuđman, Franjo, *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*, 2021. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=62628>; Veselica, Marko, *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*, 2021. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=64385>; Vukov, Vice, *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*, 2021. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=65647>, sve poveznice posjećene su 20. 12. 2022.

⁵ Tripalo, Ante Miko, *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*, 2021. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=62342>, posjećeno 8. 10. 2023.

⁶ Ante BATOVIĆ, *Hrvatsko proljeće i svijet: Hrvatska u vrtlogu svjetskih zbivanja 1966.-1972.*, Zadar, 2019, 246; Hrvoje ŠOŠIĆ, *Slom hrvatskog komunističkog proljeća 1971. godine*, Zagreb, 1997., 52.

bi na svojstveni način izrazili potporu komunističkom reformskom vodstvu iz Hrvatske. Njihovu angažmanu na solidaran način pridružili su se 24. studenog 1971. i zadarski studenti. Prosvjed u Zadru predvodio je predsjednik Zavičajnog kluba zadarskih studenata u Zagrebu Petar Šale, koji je ujedno bio i glavni koordinator s vodstvom studenata u Zagrebu. Navedeni način studentskog prosvjeda na republičkoj razini podržalo je predsjedništvo Matice hrvatske, što je bio i posljednji pokušaj ispunjenja zahtjeva koje su isticali komunisti reformisti iz Hrvatske. Daljnji razvoj prilika doveo je do sloma Hrvatskog proljeća, što se zbilo na sjednici u Karađorđevu od 1. do 2. prosinca 1971.⁷ Tu je jugoslavensko komunističko vodstvo s Josipom Brozom Titom na čelu donijelo odluku o potrebi obračuna s, kako su kazali, hrvatskim nacionalizmom te su u kontekstu rasprave posebice apostrofirali prethodno spomenute događaje iz Zadra. Naravno da su takve naznake usmjerile ponašanja represivnih i pravosudnih tijela jugoslavenskog komunističkog totalitarnog režima, zbog čega su u Hrvatskoj koncem 1971. i početkom 1972. uslijedile selektivne čistke, smjenjivanja s dužnosti, uhićenja, suđenja i zatvorske kazne usmjerene prema izdvojenim pojedincima.⁸

Ovdje je također važno naznačiti i to da je u prethodnom razdoblju objavljeno više znanstvenih radova i monografija vezanih uz potrebu rasvjetljavanja događaja iz razdoblja Hrvatskog proljeća, međutim do sada ipak u tom slijedu nisu dostatno zastupljena i zbivanja koja se odnose na grad Zadar i njegovu okolicu.⁹ Upravo zbog toga ovim se člankom pokušava nadopuniti spomenuti nedostatak, a sve u cilju dobivanja cjelovitijeg mozaika Hrvatskog proljeća. Pritom je neophodno istaknuti i to da se članak isključivo zasniva na izvornom arhivskom gradivu koji je svojim sadržajem neophodan za potpunije sagledavanje karaktera i načina djelovanja komunističkog totalitarnog režima, posebice važnoga u procesu sloma Hrvatskog proljeća i događajima koji su uslijedili. U tom pogledu ovdje je korištena dokumentacija Službe državne sigurnosti Republičkog sekretarijata za unutrašnje poslove (RSUP) SRH, kao i dosje o Petru Šali koji je formirala upravo SDS. Pored toga, razmotrena je i kaznena prijava protiv P. Šale koja se može tretirati kao jedan od oglednih primjera načina djelovanja režima, odnosno njegovih represivnih i pravosudnih tijela progona.

⁷ Milan PIŠKOVIĆ, *Sječa Hrvatske u Karađorđevu 1971. Autorizirani zapisnik*, Zagreb, 1994.

⁸ Stijepo OBAD, Zadar i okolica u Hrvatskom proljeću 1971. godine, u: *Zadar i okolica od Drugoga svjetskog rata do Domovinskog rata*, Zbornik radova sa znanstvenog skupa održanog 21. studenog 2007. u Zadru, ur. Tado Oršolić, Zagreb – Zadar, 2009., 164 - 183.

⁹ Igor ZIDIĆ, ur., *Hrvatska i Hrvatsko proljeće 1971. Zbornik radova sa znanstvenog skupa održanog u Zagrebu 25. i 26. siječnja 2012.*, Zagreb, 2017.; Dubravka ORAIĆ TOLIĆ, Željko HOLJEVAČ, Zorislav LUKIĆ, ur., *Hrvatsko proljeće. Zbornik radova*, Zagreb, 2023.; Miko TRIPALO, *Hrvatsko proljeće*, Zagreb, 1990.; Savka DABČEVIĆ-KUČAR, *71: hrvatski snovi i stvarnost*, Zagreb, 1997.

KAZNENE PRIJAVE I SUDSKI PROCESI U ZADRU

Nakon objavljivanja zaključaka 21. sjednice Predsjedništva Saveza komunista Jugoslavije (SKJ) i 23. sjednice CK SKH-a, Služba državne sigurnosti angažirala se na utvrđivanju neprijateljske djelatnosti pojedinih osoba i prikupljanju dokumentacije za pokretanje njihova kaznenog progona.¹⁰ Služba se pritom koristila ovlaštenjima za pretres prostorija Matice hrvatske, kao i stambenih prostora njezinih dužnosnika, a akciju su proširili i na ostale pojedince za koje su tijekom operativne obrade zaključili da se nalaze u području kvalificiranom kao nacionalistička djelatnost.¹¹ U tom kontekstu prikupljali su materijalne dokaze o odgovornosti pojedinih osoba, te su u suradnji s Općinskim javnim tužiteljstvom (OJT) i Službom javne sigurnosti (SJS) podnosili kaznene prijave protiv tako karakteriziranih osumnjičenika. Kroz obavijesne razgovore Služba je dolazila do podataka koje u tom trenutku nije mogla dostatno valjano dokumentirati, ali je bez obzira na takvu činjenicu nastavila s provedbom metoda presije. Rezultat toga u pojedinim primjerima bio je više ili manje uspješno postignuti angažman, premda različitog oblika i razine, osumnjičenika za suradnju.¹² U sklopu tako provedenih postupanja uslijedilo je podizanje kaznene prijave i protiv Petra Šale, i to prema čl. 118. st. 1. KZ-a.¹³ Također, ovdje valja naznačiti da su kaznene prijave podignute i protiv Bruna Zorića na temelju njegove djelatnosti prema čl. 118. st. 1. KZ-a, zbog čega je sankcioniran istražnim zatvorom 10. veljače 1972., zatim protiv Borisa Vidova prema čl. 118. st. 1. i čl. 119. st. 3. KZ-a, protiv Ivana Mišulića na temelju dokaznog materijala prema čl. 119. st. 3. KZ-a. Jednako tako podignuta je kaznena prijava i protiv Ante Fabrova na temelju njegova neprijateljskog djelovanja prema čl. 118. st. 1. KZ-a, zbog čega je u suradnji sa

¹⁰ Šime ĐODAN, *Borba za Hrvatsku*, Zagreb, 1998, 613, 618 – 619; Zdenko RADELIĆ, *Hrvatska u Jugoslaviji 1945. - 1991. Od zajedništva do razlaza*, Zagreb, 2006., 451 - 456; A. BATOVIĆ, *Hrvatsko proljeće*, 305 - 311; S. OBAD, Zadar i okolica, 180 - 181.

¹¹ HR-HDA-1561-SDS-RSUP-SRH, Centar SDS Split, (dalje: SDS/CST), inf. br. 108 od 27. 3. 1972.; Usp. Socijalistička Republika Hrvatska, Skupština općine Zadar, Služba javne sigurnosti, (SRH-SO-ZADAR-SJS), BROJ: 01 - 604/1 - 1973 Zadar, 25. I - 1973, Godišnji izvještaj SJS Zadar za 1972. (Građivo se nalazi u PU Zadar i preuzeto je 17. I. 2022.)

¹² HR-HDA, SDS/CST, inf. br. 112 od 28. 3. 1972.

¹³ Krivični zakonik: „Neprijateljska propaganda Član 118. (1) Ko napisom, letkom, crtežom, govorom ili na drugi način poziva ili podstiče na nasilnu ili protivustavnu promenu društvenog ili državnog uređenja (...) kazniće se strogim zatvorom do dvanaest godina. Izazivanje nacionalne, rasne ili verske netrpeljivosti, mržnje ili razdora Član 119. (3) Ko vređanjem građana ili na drugi način izaziva nacionalnu, rasnu ili versku netrpeljivost, kazniće se zatvorom. Neposlušnost prema naredbi za udaljavanje Član 292. (...) Pronevera Član 322. (1) Ko u nameri da sebi ili drugome pribavi imovinsku korist protivpravno prisvoji novac, hartije od vrednosti (...) kazniće se strogim zatvorom do pet godina.“

SJS-om Biograd n/m, SDS podnijela prijavu kod Okružnog suda u Zadru.¹⁴ Isto tako i protiv Šime Čačića, SJS u Benkovcu podnijela je kaznenu prijavu prema čl. 118. KZ-a.¹⁵ Slijedom ovakvih postupaka SDS provodila je istražne radnje protiv osoba koje su, prema njihovu shvaćanju, bile neprijateljski raspoložene u odnosu na tadašnju društvenu zajednicu, zbog čega su uz suglasnost OJT-a i SJS-a podnijeli kaznene prijave protiv: Petra Vulete (DL),¹⁶ prema čl. 118. st. 1. KZ-a i čl. 292. i 322. st. 1. KZ-a, sankcioniran istražnim zatvorom, Tomislava Bilosnića (PI), prema čl. 118. st. 1. KZ-a i čl. 322. st. 1. KZ-a,¹⁷ Petra Šale kroz dopunu prijave, Šime Peroša (PI), prema čl. 118. st. 1. KZ-a, Božidara Santinija prema čl. 118. st. 1. KZ-a i Ivana Pedića prema čl. 118. st. 1. KZ-a, koji je zadržan u istražnom zatvoru. Do spomenute dokumentacije SDS došla je pretresom stambenih prostora osumnjičenika, kao i provedenim obavijesnim razgovorima.¹⁸

Kaznena prijava SJS-a u Zadru, odnosno OJT-a u Zadru protiv Petra Šale, studenta Pravnog fakulteta u Zagrebu, sadržajno je definirana u okvirima kaznenog djela iz čl. 118. st. 1. KZ-a.¹⁹ U takvoj je, među ostalim, zaključno navedeno da je iz kaznene prijave jasno kako je Petar Šale počinio kazneno djelo

¹⁴ HR-HDA, SDS/CST, inf. br. 108 od 27. 3. 1972.

¹⁵ HR-HDA, SDS/CST, inf. br. 166 od 26. 4. 1972.

¹⁶ Pojašnjenje kratica za neke obrade SDS na temelju istražene dokumentacije: SDS je formirala i vodila dosjee koji su objedinjavali dokumentaciju o neprijateljskom radu, dokumentaciju od važnosti za sigurnost kao i dokumentaciju o radu i rezultatima rada u pojedinim predmetima operativnog rada: dosje organizacija, dosje akcija, DL – dosje ličnosti (osoba), DO – dosje objekata; GOO – grupna operativna obrada, GPPR – grupni predmet u prethodnom radu, OK – operativna kontrola, koristila se nakon operativne obrade kada se sumnjalo u ponovnu neprijateljsku djelatnost, OO – operativna obrada (nad osobom ili objektom) predmnijeva državnog neprijatelja koji se nalazi pod stalnom obradom, PI – početna informacija, provjeravanje prvih podataka o mogućoj neprijateljskoj djelatnosti, primjena mjera i radnji radi utvrđivanja u određenom roku jesu li podatci dovoljno osnovani za formiranje predmeta u prethodnom radu ili ih treba odbaciti i materijal uništiti (često se ista kratica rabila i u drugom kontekstu, PI – putna isprava), PO – prethodna obrada, POO – prethodna operativna obrada, koja je početni oblik nadzora, POK – povremena operativna kontrola, PPR – predmet u prethodnom radu, S – suradnik, TKPP – tajna kontrola poštanskih pošiljaka, TKTR – tajna kontrola telefonskih razgovora (...). SDS je u različitim razdobljima imala različite procjene nečije neprijateljske djelatnosti, pa su shodno tomu u informacijama rabili akronime koji su označavali stanovite obrade koji su u prvom razdoblju bili jedinstveni za cijelu saveznu službu, a kasnije su prilagođavani. Usp. Vice VUKOJEVIĆ, Bože VUKUŠIĆ, *Djelovodnik šefova bosansko-hercegovačke Udbe*, Zagreb, 2013, 7 - 8; Nenad BUKVIĆ, *Operativna obrada „Tuškanac“*, Zagreb, 2021., 17 - 18.

¹⁷ Tado ORŠOLIĆ, Hrvatsko proljeće u Zadru promatrano kroz prizmu (zadarskog) novinarstva, u: *Zadar i okolica od Drugoga svjetskog rata do Domovinskog rata. Zbornik radova sa znanstvenog skupa održanog 21. studenog 2007. u Zadru*, ur. Tado Oršolić, Zagreb – Zadar, 2009., 222 - 239; S. OBAD, *Zadar i okolica*, 171.

¹⁸ HR-HDA, SDS/CST, 249 od 19. 6. 1972.

¹⁹ HR-HDA-1561-SDS-RSUP-SRH, Dosje Petar ŠALE br. 90616., KU - 1463/71., od 29. 12. 1971.

neprijateljske propagande opisano i kažnjivo po čl. 118. st. 1. KZ-a.²⁰ Na toj osnovi Javno tužiteljstvo SR Hrvatske optužilo je studenta Petra Šalu na temelju čega je istražni sudac istražnog suda u Zadru donio rješenje o provođenju istrage zbog prethodno navedenih članaka iz KZ-a te je istim rješenjem njemu određen i pritvor iz razloga kako stoji u čl. 176. st. 2. tč. 1. i 3. ZKP-a. Navedeno je također da se optuženi nalazio u bijegu, a pritvoren je 16. svibnja 1972. godine.²¹ Nakon toga je tijekom kaznenog postupka došlo do proširenja istrage, pa je na prijedlog istražnog suca izvanraspravno vijeće Okružnog suda u Zadru donijelo rješenje o produženju pritvora za još mjesec dana jer se prema navodu istraga zbog dodatnog saslušavanja svjedoka nije mogla na vrijeme okončati. U obrazloženju rješenja o produženju pritvora pozivalo se na postojanje uvjeta iz čl. 176. st. 2. tč. 1., kao i tč. 2. ZKP-a. Tijekom postupka optuženi je izjavio žalbu prema Vrhovnom sudu Hrvatske, u kojoj je naveo kako on ne može utjecati na svjedoke koje bi istražni sudac trebao saslušati, i to jednostavno zato jer se radi o djelatnicima unutarnjih poslova. Nadalje je istaknuo kako se nije imao namjeru skrivati pred tijelima progona, nego je u međuvremenu htio polagati ispite na fakultetu, ali je istodobno priznao druge inkriminacije koje su mu stavljene na teret,²² kao što je primjerice govor u Karinu. Zapravo, u tom kontekstu tražio je da se provede potpuna milicijska i politička istraga o spomenutom događaju. Priznao je da je iznosio tvrdnju o tome da u tijelima javne sigurnosti ima više Srba te da su događaj u Karinu upravo izazvali Srbi. Potom je naglašavao kako bi u miliciju trebali primati mlade ljude i da bi takvi trebali biti poštteni sveučilištarci koji bi

²⁰ HR-HDA-1561-SDS-RSUP-SRH, Dosje P. ŠALE br. 90616.

²¹ Više o tome vidi: HR-HDA-1561-SDS-RSUP-SRH, Dosje P. ŠALE br. 90616, Organ SB (Kontraobavještajna služba – KOS), Službena zabeleška od 9. 2. 1972. Studentica Dubravka R. istaknula je da je bila s P. Šalom 7. veljače 1972., kad joj je kazao „da sve što ga bude interesovalo u vezi sa njim da će ona /Dubravka/ saznati od njegove majke”. Nadalje je kazala: „Ranjen je nekim tupim predmetom u predelu levog boka, a za vreme studentskih nemira odmah nakon štrajka. Da je bio u blizini ili sa Paradžikom i Čičkom za vreme kad su oni uhapšeni, ali da je uspeo pobjeći. (...) U Zadru je bio 5 dana, ali ne ni kod majke, ni kod brata, već kod nekog drugog. Zadar je napustio 8. 2. otputovavši za Zagreb.” Istaknula je da joj je bilo žao Šale, pogotovo zato što nije mogao otići k doktoru, „Dubravka je pitala – zašto ga traži KOS, a ja sam joj odgovorio da to ne vjerujem jer on nije vojni bjegunac. Da ga optužuju po članu 117. KZ.,” pa je na koncu zaključila „da poslednji ispit, od 8 ispita koliko još ima dati, mora polagati pred profesoricom Derosi-Bjelajac /član CK SKH/. SUP Zadar ga je tražio kod majke i kod brata /taj brat mu je pravnik u sudu Zadar/.”

²² HR-HDA-1561-SDS-RSUP-SRH, Dosje P. ŠALE br. 90616., „(JT/SRH), Broj: KTR-III-1576/1972, Spis primljen na razmatranje: 23. VI 72, Spis vraćen Vrhovnom sudu: 23. VI 72, II (III) step. odluka primljena 29. VI 72., Spis Vrhovnog suda SR Hrvatske broj: II Kž-258/72, Krivični predmet: Okrivljeni Šale Petar, zbog krivičnog djela iz člana 118 st. 1, Presuda - rješenje Okružnog suda u Zadru od 16. / VI 1972, broj: Kvo 112/71, Žalbu uložio okrivljeni, Spis Okružnog javnog tužilaštva u Zadru, broj: Kt 152/71.“

rado došli u tu instituciju kada bi im se pružila prilika. S obzirom na spomenutu žalbu P. Šale, očitovale se i Javno tužiteljstvo koje je Vrhovnom sudu Hrvatske u Zagrebu dostavilo prijedlog za odbijanje žalbe kao neosnovane.²³

Nastavak slučaja donio je rješenje Vrhovnog suda Hrvatske u Zagrebu, u kojemu je pored ostaloga navedeno:

„Po ocjeni ovog suda osnovano je prvostepeni sud produžio pritvor, ali samo zbog postojanja razloga iz osnova navedenog u čl. 176. st. 2. t. 1. ZKP. To iz toga razloga što je okrivljeni iskazao da nije bio prijavljen za boravak u Zagrebu iako je u Zagrebu boravio od siječnja ove godine do lišenja slobode na osnovu potjernice u svibnju ove godine, te iako je znao već u siječnju mjesecu da ga traže organi javne sigurnosti. S obzirom na ove okolnosti kao i da je okrivljeni mlađi čovjek, neoženjen, a da se vodi postupak zbog djela za koje je predviđena kazna strogog zatvora do 12 godina, postoje suprotno navodima žalbe i po uvjerenju ovog suda uvjerljivi razlozi, koji ukazuju da postoji opasnost bijega optuženog da izbjegne ili oteža vođenje krivičnog postupka.“

Nadalje se u rješenju Vrhovnog suda Hrvatske objašnjavaju razlozi zbog kojih optuženi P. Šale treba ostati u pritvoru:

„Razlozi koje je naveo prvostepeni sud uz opravdanje postojanja osnova za pritvor navedenog u čl. 176. st. 2. t. 2. ZKP nisu uvjerljivi niti pravilni, te ne ukazuju na postojanje bojazni da će okrivljeni ometati istragu utjecajem ne svjedoke i saučesnike. Stoga je ovaj sud uvažio prigovor, žalbe okrivljenog da ne postoje razlozi za pritvor iz osnova navedenog u čl. 176. st. 2. t. 2. ZKP, pa se pritvor po ovome rješenju protiv okrivljenog Šale Petra dalje temelji samo na osnovu iz čl. 176. st. 2. t. 1. ZKP. Zbog toga je ovaj sud temeljem čl. 365. st. 3. ZKP odbio žalbu optuženog kao neosnovanu.“²⁴

Neprekinuti slijed događaja nastavio se činom Javnog tužiteljstva Hrvatske, prema kojemu je pokrenut kazneni postupak protiv Petra Šale, nakon čega je i podignuta optužnica Okružnog javnog tužitelja u Zadru, i to zbog kaznenog djela iz čl. 118. st. 1. KZ-a. U tom smislu Okružni sud u Zadru donio je rješenje sa sljedećim obrazloženjem:

²³ HR-HDA-1561-SDS-RSUP-SRH, Dosje P. ŠALE br. 90616., „(JT/H), BROJ: KTR-III-1576/72., VRHOVNOM SUDU HRVATSKE ZAGREB Na broj Kž. 258/72., „Vraćam spis u kaznenom predmetu protiv ŠALE Petra zbog kriv. djela iz čl. 118. st. 1. KZ, a povodom njegove žalbe, izjavljene protiv rješenja vanraspravnog vijeća Okružnog suda u Zadru, s prijedlogom da se žalba kao neosnovana odbije, imajući u vidu razloge pobijanog rješenja. Prilog: spis“, ZAMJENIK JAVNOG TUŽIOCA HRVATSKE, Dr Andrija Makra od 23. lipnja 1972. godine.“

²⁴ HR-HDA-1561-SDS-RSUP-SRH, Dosje P. ŠALE br. 90616., VRHOVNI SUD HRVATSKE – ZAGREB, Kž 258/72-3, od 27. 6. 1972.

„Rješavajući po službenoj dužnosti, obzirom da se okrivljeni nalazi u pritvoru, raspravno vijeće Okružnog suda u Zadru, donijelo je rješenje kojim se produžuje pritvor nad imenovanim i to temeljem čl. 176. st. 2. tač. 1. ZKP-a, obzirom da se okrivljeni krio, da je za njim bila raspisana potjernica, da nije bio prijavljen za boravak u Zagrebu iako je tamo boravio od početka godine do časa lišenja slobode. Protiv tog rješenja izjavio je žalbu okrivljeni u kojoj ističe da je spreman dati kauciju (jamstvo) u iznosu od 10 000 novih dinara, da ne misli utjecati na daljnji postupak, da neće otežavati vođenje postupka, da ne želi izbjegavati krivičnu odgovornost, da se prijavio organima gonjenja, da bi u ostalom dijelu žalbe ponavljao svoju obranu.“²⁵

Nadalje, Javno tužiteljstvo dostavilo je Vrhovnom sudu Hrvatske u Zagreb prijedlog za odbijanje žalbe kao neosnovane, zbog čega se ni istaknuto jamstvo nije prihvaćalo.²⁶ Na toj osnovi proveden je sudski postupak prema kojemu je proizišlo rješenje Vrhovnog suda Hrvatske u Zagrebu u kojemu je istaknuto:

„Žalba opt. Šale Petra odbija se kao neosnovana. Obrazloženje: Prvostepenim rješenjem u smislu čl. 244. st. 2. ZKP produžen je pritvor nad opt. Šale Petrom protiv kojeg je podignuta optužnica zbog kriv. djela iz čl. 118. st. 1. KZ. Protiv ovog rješenja ovaj optuženi je izjavio žalbu. Žalba nije osnovana. Prvostepeni sud je ispravno pritvor produžio, jer i nadalje postoje razlozi za pritvor iz čl. 176. st. 2. t. 1. ZKP, a to zato što je u postupku utvrđeno da se optuženi krio od siječnja do 16. lipnja 1972, te je priveden sudu na osnovu potjernice. Ovi su razlozi potpuno uvjerljivi i osnovani na zakonu, te suprotno tvrdnje žalioaca, a naime da se on sam prijavio organima javne sigurnosti nakon što je saznao za potjernicu, nisu od važnosti te se ne mogu usvojiti kao osnovane. Ukoliko optuženi moli puštanje na slobodu uz jamstvo, može se obratiti prvostepenom sudu koji će o tome odlučiti posebnim rješenjem u smislu čl. 171. ZKP. Zbog toga je valjalo riješiti kao u izreci.“²⁷

²⁵ HR-HDA-1561-SDS-RSUP-SRH, Dosje P. ŠALE br. 90616., „(JT/SRH), Broj: KTR IV 1977/1972., Spis primljen na razmatranje 25. VII., Spis vraćen Vrh. sudu 26. VII, II (III) step. odluka primljena 5. 8. 72., Spis Vrhovnog suda SR Hrvatske broj: II Kž-304/72., Krivični predmet: Okrivljeni Šale Petar zbog krivičnog djela iz člana 118 st. 1, Rješenje Okružnog suda u Zadru od 17. / VII 1972., broj: II-59/72, broj: II - 69/72., Žalbu uložio: okrivljeni, Spis Okružnog tužilaštva u Zadru, broj Kt-152/71.“

²⁶ HR-HDA-1561-SDS-RSUP-SRH, Dosje P. ŠALE br. 90616., „(JT/H), BROJ: Ktr. III. 1977/72. Zagreb, 25. VII 1972. godine, VRHOVNOM SUDU HRVATSKE ZAGREB Na br. Kž. 304/72., Vraćam spis u krivičnom predmetu protiv Šale Petra zbog kriv. djela iz čl. 118. st. 1. KZ-a, a povodom njegove žalbe izjavljene protiv rješenja raspravnog vijeća Okružnog suda u Zadru, s prijedlogom da se žalba kao neosnovana odbije. Polaganje jamstva, što okrivljeni ističe u žalbi, ne dolazi u obzir s obzirom na uvjet iz čl. 176. st. 2. tač. 1. ZKP-a. Ostali, pak, dio žalbenih navoda neodlučan je imajući u vidu razloge pobijanog rješenja., ZAMJENIK JAVNOG TUŽIOCA HRVATSKE, Prilog: spis., Dr Makra Andrija od 25. srpnja 1972. godine.“

Ovdje je zbog boljega uvida u cijeli postupak neophodno navesti i razloge zašto je Javni tužitelj Okružnog suda u Zadru podignuo optužnicu protiv Petra Šale na temelju čl. 44. st. 2. t. 2. Zakonika u krivičnom postupku. Naime, u njoj je pored ostaloga stajalo da se optuženi nalazi u pritvoru od 16. V. 1972. te da je u razdoblju od 18. VIII. do 2. XII. 1971. u svojim istupima i djelovanju „pod parolom borbe za radikalno i brže rješavanje deviznog, bankarskog i vanjsko-trgovačkog sustava, neistinito i tendenciozno prikazivao društveno-političke i ekonomske prilike u Jugoslaviji i Hrvatskoj te zlonamjerno podvrgao kritici službu javne sigurnosti u pogledu nacionalne strukture radnika u ovoj službi, zahtijevajući Hrvatsku policiju i što manje Srba u ovoj službi, a sve u cilju da izazove pogoršanje političke situacije u Hrvatskoj i na zadarskom području, da razbije bratstvo i jedinstvo naroda Jugoslavije i da izazove nacionalnu neravnopravnost, težeći ka promjeni postojećeg društvenog uređenja“.²⁸

U obrazloženju navedene optužnice posebice je istaknut održani zbor mještana u Pridrazi i zajednički zbor svih zavičajnih studentskih klubova u Zagrebu. Jednako tako naznačen je i Zbor studenata Filozofskog fakulteta i Pedagoške akademije koji je održan 24. studenog 1971. u Zadru, na kojemu je izglasana odluka o tome da i zadarski studenti stupe u prosvjed. Na taj je zbor Petra Šalu pozvao Petar Vuleta,²⁹ gdje je optuženi Šale sudjelovao u radu zbora nastupajući kao prvi govornik. Obrazloženjem optužnice zabilježeno je i slijedeće:

„Prema tome, cjelokupno naznačeno djelovanje okrivljenoga upućuje na to da se je on svjesno angažirao na liniji tzv. ‘masovnog pokreta’, da je bio na pozicijama poznate antijugoslavenske platforme koja razvija, pored ostalog, i tezu da je hrvatska ekonomski, politički i kulturno u podređenom položaju, a sve to u cilju promjene državnog i društvenog uređenja naše zemlje (...) poticao na nacionalnu neravnopravnost i protuustavnu promjenu društvenog uređenja, pa se u njegovom djelovanju stiču sva bitna obilježja krivičnog djela neprijateljske propagande iz čl. 118. st. 1. KZ. Stoga je ova optužnica opravdana.“³⁰

²⁷ HR-HDA-1561-SDS-RSUP-SRH, Dosje P. ŠALE br. 90616., „VRHOVNI SUD HRVATSKE – ZAGREB – , II Kž 304/72-3, RJEŠENJE, U Zagrebu, 31. srpnja 1972.“

²⁸ HR-HDA-1561-SDS-RSUP-SRH, Dosje P. ŠALE br. 90616., „OJT, BROJ: KT-152/72., Zadar, 15. VII 1972.godine, MM/VV, OKRUŽNOM SUDU ZADAR, OPTUŽNICU protiv: ŠALE PETRA, Prilog: spis.

²⁹ HR-HDA, SDS/CST, 44 od 10. 2. 1972. „Vuleta Petar, rođen 8. X 1948. u selu Otok, SO Sinj, student FF u Zadru, do sada vođen kao PI. Nad njim ćemo zavesti obradu DL, - kroz koju ćemo pratiti aktivnost i drugih lica vezanih za njega.“

³⁰ HR-HDA-1561-SDS-RSUP-SRH, Dosje P. ŠALE br. 90616., „OJT, BROJ: KT-152/72., Zadar, 15. VII 1972.godine, MM/VV, OKRUŽNOM SUDU ZADAR, OPTUŽNICU protiv: ŠALE PETRA, Prilog: spis.

Na temelju iskazane optužnice u sudskom postupku koji je uslijedio na Okružnom sudu u Zadru, izrečena je presuda prema kojoj je optuženi Petar Šale proglašen krivim. Između ostaloga pojašnjeni su razlozi u kojima je istaknuto:

„...što je u razdoblju od 18. VIII do 2. XII 1971. godine u svojim istupima i djelovanju, pod parolom borbe za radikalno i brže rješavanje deviznog, bankarskog i vanjsko-trgovinskog sustava - isticao da se Hrvatska nalazi u teškom stanju i da je izrabljivana, pozvao na štrajk zadarske studente i na pružanje otpora svima onima koji bi pokušali spriječiti štrajk, rasturao letak u gradu Zadru u kojem se radni ljudi Hrvatske pozivaju na obustavu rada, te zlonamjerno podvrgao kritici službu javne sigurnosti u pogledu nacionalne strukture radnika u ovoj službi, a sve u cilju da izazove pogoršanje političke situacije u Hrvatskoj i na zadarskom području.“³¹

U presudi je također navedeno, a što su zapravo bile u cijelosti ponovljene iste one inkriminacije koje su već prethodno istaknute u kaznenim prijavama i optužnici, zbog čega je po takvom obrascu izveden zaključak da je optuženi:

„...govorom i na drugi način pozivao i poticao na protuustavnu promjenu društvenog uređenja, na razbijanje bratstva i jedinstva naroda Jugoslavije, na nacionalnu neravnopravnost i neistinost i zlonamjerno prikazivao društveno-političke prilike u zemlji, čime je učinio krivično djelo protiv naroda i države – neprijateljskom propagandom, označenom u članu 118 stav 1 KZ, pa se na osnovu istog zakonskog propisa osuđuje na kaznu strogog zatvora u trajanju od 2 (dvije) godine i 6 (šest) mjeseci.“³²

Obrazloženjem presude naznačeno je i to da je Okružno Javno tužiteljstvo Zadar podiglo optužnicu protiv optuženog Petra Šale zbog kaznenog djela koje je konačno činjenično i pravno opisano u izreci presude. Napomenuto je pritom da je optuženi Petar Šale poricao počinjenje kaznenog djela koje mu se optužnicom stavljalo na teret.³³ Međutim, dio obrazloženja presude u tom kontekstu imao je drugačije pojašnjenje, koje ni na koji način nije korespondiralo sa stvarnim navodima osuđenog Šale. Naime, prema zaključku iz obrazloženja presude proizlazi konstatacija da je Petar Šale kazao i tražio ono što doista nije, napose u odnosu na uspostavu hrvatske milicije, već se sud, koristeći ideološko-

³¹ HR-HDA-1561-SDS-RSUP-SRH, Dosje P. ŠALE br. 90616., „PRESUDA U IME NARODA!, Posl. br.K.69/72, (*Rukom dopisan datum: 6.2.73.*), OKRUŽNI SUD U ZADRU dana, 24. kolovoza 1972.“

³² HR-HDA-1561-SDS-RSUP-SRH, Dosje P. ŠALE br. 90616., „PRESUDA U IME NARODA!, Posl. br.K.69/72, (*Rukom dopisan datum: 6.2.73.*), OKRUŽNI SUD U ZADRU dana, 24. kolovoza 1972.“

³³ HR-HDA-1561-SDS-RSUP-SRH, Dosje P. ŠALE br. 90616., „U svojoj obrani na glavnoj raspravi pred sudom tvrdi da njegovo ponašanje u drugoj polovini 1971. godine i to u selu Pridrazi i u dva navrata u Zadru nemaju karakter krivičnog djela neprijateljske propagande.“

politički obrazac obračuna s neistomišljenicima, priklonio uvriježenom načinu razumijevanja izrečenoga, kako bi na taj način kaznilo optuženoga i time poslao poruku javnosti o tome što će se dogoditi svima onima koji bi se potencijalno mogli ponašati na sličan način. Uostalom, takva tvrdnja proizlazi iz nastavka obrazloženja u kojemu stoji:

„Nakon pojedinačne i skupne ocjene svih provedenih dokaza, te njihovog dovođenja u vezu s obranom optuženog sud je došao do činjeničnog stanja u odnosu na kritične događaje iz kojih je nedvojbeno proizlazi da je optuženi počinio krivično djelo neprijateljske propagande koje mu se optužnicom stavlja na teret. Prema tome, sud je našao da obrana optuženog nije osnovana, već da je optuženi za svoje radnje odgovoran u smislu člana 118 stav 1. KZ.“³⁴

Ovdje valja podcrtati da je promatrani dio presude obrazlagao kako nije ništa sporno ni prema iskazu optuženoga, o tome da je govorio u Karinu, odnosno u tom kontekstu tražio da se provede potpuna milicijska i politička istraga o tom događaju. Priznavao je svoju tvrdnju da u tijelima javne sigurnosti ima više Srba te da su događaj u Karinu upravo izazvali Srbi. Potom je naglašavao da bi u miliciju trebali primati mlade ljude i kako bi takvi trebali biti, kako je kazivao, poštteni sveučilištarci koji bi rado došli u tu instituciju kada bi im se pružila prilika. Prema iskazu, Petar Šale je to iznosio na spomenuti način iz razloga jer je bio nezadovoljan istupima zadarskog političkog rukovodstva, pa je s tim ciljem na zboru i uzeo riječ.

Na toj osnovi sud je utvrdio da je Šale na spomenutom zboru govorio iako nije na to bio pozvan, ali sud nalazi utvrđenim i da je optuženi tražio da se stvori hrvatska milicija, „premda on to neposredno na glavnoj raspravi ne priznaje“. U presudi se dalje navodi da je to jasno tvrdio u istražnom postupku te je u sklopu čitavog izlaganja glede tijela javne sigurnosti smatrao kako do događaja u Karinu ne bi došlo da nije bilo milicajaca Srba, stoga je logično što je javno tražio uvođenje hrvatske milicije. Indirektno, „ali za sud sasvim jasno“, to je potvrdio „svjedok Brizić Silvijo, kome sud poklanja punu pažnju“, kad izričito tvrdi kako je student „kome ne zna imena – ali koji je predsjednik Zavičajnog kluba studenata (zna se sada da je to svojstvo nosio optuženi)“ kazao među ostalim „da hoće hrvatsku vojsku i policiju koja će nas istinski štiti“.³⁵ Napose je važno istaknuti kojega to svjedoka sud navodi i pruža mu potpuno povjerenje u svjedočenju, što već

³⁴ HR-HDA-1561-SDS-RSUP-SRH, Dosje P. ŠALE br. 90616., „PRESUDA U IME NARODA!, Posl. br.K.69/72, (*Rukom dopisan datum: 6.2.73.*), OKRUŽNI SUD U ZADRU dana, 24. kolovoza 1972.“

³⁵ HR-HDA-1561-SDS-RSUP-SRH, Dosje Petar ŠALE br. 90616., KU - 1463/71. i 493/72, od 14. 6. 1972. „Tom skupu bili prisutni i Brizić Silvio, ondašnji Viši inspektor Centra javne sigurnosti Split, a danas Načelnik SJS Split i Viši inspektor RSUP-a SRH Gajski Milan iz Zagreba.“

po sebi ukazuje na razinu nevjerodostojnosti kako svjedoka tako i suda. Zbog svega navedenog među ostalim u obrazloženju presude također je apostrofirano i sljedeće:

„Konačno, iz iskaza većina pomenutih svjedoka datih u toku istrage proizlazi da je diskusija optuženog bila uznemirujuća i divergentna istupanjima tadašnjih zadarskih rukovodilaca (premda ti svjedoci u toku glavne rasprave ublažuju svoje iskaze, ne objašnjavajući tome razloge, pa se takvo ponašanje na sudu niti ne može uzeti kao vjerodostojno u odnosu na njihove iskaze u istrazi), što daje osnova za zaključak da je duh i smisao istupanja optuženog bio baš u smislu sadržaja inkriminacija.“

Nadalje, u obrazloženju presude kontinuirano se ponavljaju inkriminacije koje su navedene u kaznenim prijavama i u samoj optužnici:

„a) izreke presude, odnosno preambule činjeničnog opisa iste izreke. U cijelosti je neosporno – prema odbrani optuženog i iskazima svjedoka Pera Stanka, Žarković Zdravka, Festini Zvonka, Sorić Ive i Zanki Kazimira te priloga pod listom 5 i 6 – da je optuženi iz Zagreba u Zadar, odmah iste večeri nakon sastavljanja letka i njegovog potpisivanja i umnožavanja dana 23. XI 1971. godine izjutra već donio oko stotinjak letaka.

b) izreke presude i zatim to podijelio studentima, nekim građanima ili poštom na adrese u izreci navedenim zadarskih rukovodiocima odnosno forumima društveno-političkih organizacija. A upravo taj tekst letka koji je u Zagrebu štampan u velikom broju primjeraka, nosio je sadržaj sa imperativnim zahtjevima o nacionalnoj državi hrvatskog naroda i o korjenitoj kadrovskoj izmjeni u svim društveno-političkim strukturama u Hrvatskoj, te poziv radnim ljudima Hrvatske da se pridruže studentima u obustavi rada.“³⁶

U razmatranju ove presude može se primijetiti kako sudu nije bilo sporno da je optuženi tada govorio o studentskim zahtjevima, stanju u Zagrebu, o radnoj snazi i o zahtjevu da se odmah riješi devizni, bankarski i vanjskotrgovinski sustav te da se pritom svesrdno zalagao za prosvjed studenata, koji su već podržavali i radnici pojedinih poduzeća u Zagrebu. Bez obzira na to, u presudi je istaknuto:

„Na taj način sud je utvrdio da je optuženi u kritična tri navrata počinio radnju koja mu se stavlja na teret. Baš u takvim radnjama stiču se svi potrebni elementi iz djela 118. st. 1. KZ. Tako, po uvjerenju suda, protuustavno je tražiti hrvatsku miliciju, tražiti generalnu promjenu rukovodećeg kadra u Hrvatskoj ili pak širiti letak u kojem se u vidu podrške studentima traži generalni štrajk radnika,

³⁶ HR-HDA-1561-SDS-RSUP-SRH, Dosje P. ŠALE br. 90616., „PRESUDA U IME NARODA!, Posl. br.K.69/72, (Rukom dopisan datum: 6.2.73.), OKRUŽNI SUD U ZADRU dana, 24. kolovoza 1972.“

pogotovo kada takvi sadržaji i djelovanja dolaze daleko van samoupravnih struktura društva koja je osnovica društveno-ekonomskog poretka u zemlji. Naime, u uvjerenju suda zabrana rasturanja jednog letka nije preduvjet da se utvrdi odgovornost za inkriminiran slučaj već je osnova odgovornosti u tome da li rasturani letak sadrži takve navode koji vrijedaju zabrane iz čl. 118. st. 1. KZ. Upravo u ovom slučaju, bez obzira što je kasnije letak zabranjen vidi se da on sadrži takve elemente sadržaja koji se zbog svoje protuustavnosti, kao školski primjer, podvode pod krivično djelo neprijateljske propagande.³⁷

Slijedom navedenoga nadalje stoji kako je činjenično i pravno utvrđeno počinjenje kaznenog djela koje mu se stavlja na teret, zbog čega je sud optuženog proglasio krivim i adekvatno kaznio. Također se navodi da je prilikom izricanja kazne sud uzimao u obzir sve otežavajuće i olakšavajuće okolnosti:

„Od otežavajućih okolnosti sud je našao da se optuženi u dužem vremenskom periodu i u više navrata bavio inkriminiranom djelatnošću, zatim da je osobito u Pridrazi koristio veoma tešku i naelektriziranu sredinu za inkriminirajuća istupanja što je osobito bilo štetno i u političkom smislu. I zbog takvog djelovanja imalo težih posljedica i na širem području naše zajednice. Prilikom svojih istupanja pokazao je priličnu upornost, suprostavljajući se sa svojim tezama kao sporedna politička ličnost van samoupravnog mehanizma i legalnim zadarskim forumima i pojedincima, što je dovelo i do poznate intervencije predsjednika općine u smislu protjerivanja optuženog. U toku vođenja postupka optuženi nije pokazao elemente kajanja, izvinjenja ili pak mogućnosti korigiranja svojih stavova, jer on i danas smatra da su prilike u kojima on živi i radi zatrovane od strane jedne nacionalnosti.“³⁸

Zbog svega toga zabilježeno je da je optuženi smatrao kako ga stanoviti svjedok „Badža Dušan tereti zato što nije Hrvat“ te da su „karinski slučaj izazvali milicionari Srbi i da do njega ne bi došlo da su intervenirali milicionari Hrvati i sl.“ Prema iskazu svjedoka Dušana Badže, „kome sud poklanja vjeru“, optuženi je i na zboru studenata u Zadru tvrdio da je Hrvatska u teškom stanju te je od studenata tražio da se suprotstave svakomu tko bi ih u štrajku ometao. Ovdje je također podcrtano i to da je u lokalnim političkim prilikama znakovito odjeknuo prosvjed studenata u Zadru, na čemu je zapravo optuženi najviše radio.

S druge strane, na sudskom postupku navedene su i olakšavajuće okolnosti, među kojima i to da je optuženi relativno mlađa osoba bez većeg političkog

³⁷ HR-HDA-1561-SDS-RSUP-SRH, Dosje P. ŠALE br. 90616., „PRESUDA U IME NARODA!, Posl. br.K.69/72, (*Rukom dopisan datum: 6.2.73.*), OKRUŽNI SUD U ZADRU dana, 24. kolovoza 1972.“

³⁸ HR-HDA-1561-SDS-RSUP-SRH, Dosje P. ŠALE br. 90616., „PRESUDA U IME NARODA!, Posl. br.K.69/72, (*Rukom dopisan datum: 6.2.73.*), OKRUŽNI SUD U ZADRU dana, 24. kolovoza 1972.“

iskustva, pa prema tome podložnija, kako je navedeno, negativnim utjecajima, ali i to da je do sada neosuđivan, kao i navod da je pred početkom radne karijere. Uzevši sve to u obzir, sud je optuženom izrekao kaznu vjerujući da će takva u odnosu na optuženog, ali i na sredinu gdje živi i radi, popravno djelovati i time postići svrhu kažnjavanja predviđenu čl. 3. KZ-a. Pored toga, „sud je odbio prijedlog za saslušanjem novih svjedoka Vidaković Josipa, Brozović Dalibora i Vasilj Marka, te čitanje posebnog izvještaja SJS Zadar list. br. 22 i 65,“ jer, kako je navedeno, za provođenje tih dokaza nije bilo potrebe, odnosno zakonskih uvjeta.³⁹

U informaciji SDS-a navedeno je sljedeće: „Šale Petar, (...) 1972. kažnjen je kaznom zatvora u trajanju od 2 godine i 6 mjeseci zbog kriv. djela neprijateljske propagande, a 1975. Okružni sud u Zadru osudio ga je na 4 godine i 6 mjeseci zatvora zbog članstva u ilegalnoj organizaciji HORA. Kaznu je izdržao 30. 9. o.g. u Staroj Gradišci i u Zadar je došao 1. 10. – 1978. godine.“⁴⁰

Jedan od najstrožih zatvora (kazneno popravnih domova) u tadašnjoj državi „KPD Stara Gradiška“, bio je odredište gdje je Šale izdržavao svoju drugu kaznu također presuđenu u nedvojbenom političkom sudskom procesu. Jednako tako i mnogi drugi eksponirani sudionici Hrvatskog proljeća s nacionalne razine izdržavali su svoje kazne na istom odredištu, pa tako među ostalima i Marko Veselica.⁴¹ Na temelju informacija suradnika SDS-a „Donat“ i „Preko“ te primjenom mjere tajne kontrole telefonskih razgovora (TKTR), znakovito je naznačeno da je Petar Šale nakon izdržane kazne zatvora uspostavio kontakte s ranije suđenim osobama poput Marka Veselice, ali i rodbinom ostalih kažnjenika, koji su po Službi kvalificirani kao unutrašnji neprijatelji.⁴² Ovdje je također vrijedno pozornosti navesti i podatak da je nakon izlaska iz zatvora nad Petrom Šalom uspostavljena primjena mjere tajne kontrole poštanskih pošiljaka te je uspostavljena i primjena mjera tajne kontrole telefonskih razgovora.⁴³ Tako je primjerice prema *Izvješću o izvršenju programa rada SDS-a za prvo polugodište*

³⁹ HR-HDA-1561-SDS-RSUP-SRH, Dosje P. ŠALE br. 90616., „PRESUDA U IME NARODA!, Posl. br.K.69/72, (*Rukom dopisan datum: 6.2.73.*), OKRUŽNI SUD U ZADRU dana, 24. kolovoza 1972.“

⁴⁰ HR-HDA-1561-SDS-RSUP-SRH, Dosje P. ŠALE br. 90616., SDS/CST, 577 od 3. 11. 1978., Veza: Informacija 558 od 23.10.1978.

⁴¹ HR-HDA-1561-SDS-RSUP-SRH Dosje Marko VESELICA br. 205673.

⁴² HR-HDA-1561-SDS-RSUP-SRH, Dosje P. ŠALE br. 90616., SDS/CST, 577 od 3. 11. 1978. Ivan STANIĆ, *Zatvor u zatvoru: Stara Gradiška 1971. - 1991.*, Zagreb, 2005., 85 – 88. O zadarskoj skupini „HORA“ više vidjeti u dosjeima: HR-HDA-1561-SDS-RSUP-SRH: Želimir MEŠTROVIĆ br. 102956., Davor ARAS br. 90795. i Petar ŠALE br. 90616.

⁴³ HR-HDA-1561-SDS-RSUP-SRH, Dosje P. ŠALE br. 90616., SDS, Broj: IV - Sp.14/133., Zagreb, 16. XI 1978. i Broj: IV - Sp. 15/99., Zagreb, 16. XI 1978.

1979. godine, praćenjem neprijateljskih aktivnosti takvih pojedinaca analiziran i novi pristup prema hrvatskim nacionalistima.⁴⁴

I na koncu ovoga kratkog, ali znakovitog pregleda kaznenog postupka, važno je naglasiti i podatak o tome da su isti oni koji su nad Petrom Šalom provodili istražne radnje i razne provjere u vremenu trajanja jugoslavenskog komunističkog režima, u kasnijem razdoblju, konkretno nakon stvaranja samostalne Republike Hrvatske, pokrenuli i proveli službeno nazvan „Predmet Šale Petar – prijedlog za deregistraciju“.⁴⁵ Upravo ovaj posljednji podatak govori o činjenici da je dio represivnih, ali i pravosudnih tijela nesmetano nastavio djelovati u novom demokratskom društvenom poretku koji bi u svakom smislu trebao biti antipod prethodnom jugoslavenskom totalitarnom režimu. Stoga navedeni podatak sasvim sigurno zahtijeva opširniju studiju i od izuzetne je važnosti, napose zbog ovakvih eklatantnih primjera koji mogu poslužiti kao osnova za daljnja istraživanja i na toj osnovi donesene zaključke.

ZAKLJUČNO RAZMATRANJE

Jedan od tri ključna nositelja hrvatskog nacionalnog pokreta, nazvanog Hrvatsko proljeće, bili su hrvatski sveučilištarci, čiji su zahtjevi imali znatno naglašenije nacionalno i kulturno identitetske, odnosno suverenističke zahtjeve u odnosu na one koji su iskazivali komunisti reformisti iz Hrvatske. U tom kontekstu važno je naglasiti da su studentski prosvjedi značajnije krenuli od 22. studenog 1971., i to s ciljem kako bi kroz potporu reformskom komunističkom rukovodstvu u CK SKH zapravo mogli javno iskazati i svoja politička i društvena promišljanja vezana uz nastalu situaciju. Unutar tako zadanog okvira mora se kazati da je studentski prosvjed u Zadru predvodio predsjednik Zavičajnog kluba zadarskih studenata u Zagrebu Petar Šale, koji je ujedno i bio glavni koordinator s vodstvom studenata u Zagrebu.

Takav prosvjed, a što je od iznimne važnosti, podržalo je predsjedništvo Matice hrvatske, i to kao jedan od zadnjih pokušaja u cilju ispunjenja zahtjeva komunista reformista iz Hrvatske. Slomom Hrvatskog proljeća iz početka prosinca 1971., nastupilo je u nadolazećem razdoblju, posebice intenzivnije početkom 1972., obračunavanje s političkim neistomišljenicima režima. U tom

⁴⁴ HR-HDA-1561-SDS-RSUP-SRH, CZG, šif.: 32, rbr.: 23/5.

⁴⁵ HR-HDA-1561-SDS-RSUP-SRH, Dosje P. ŠALE br. 90616., CST Ispostava Zadar, Zadar, 19. 09. 1990., „Predlaže: Načelnik Centra: Krešimir Sršen, Suglasan: Načelnik Odjela SDS RSUP: Starčević Darko, Odobrava: Rukovodilac SDS RSUP Podsekretar Perković Josip.“

pogledu važno je istaknuti činjenicu da je u takvim okolnostima postojala bitna razlika između vrste i načina kažnjavanja komunista reformista, u odnosu na one nekomunističke aktere. Komunisti reformisti uglavnom su gubili svoje političke pozicije bez provođenja sudskih postupaka, za razliku od drugih čimbenika koji su bili podvrgnuti svim oblicima režimskog progona. To u svakome pogledu nedvojbeno posvjedočuju sudbine studentskih vođa poput Dražena Budiše, Ivana Zvonimira Čička, kao i Gorana Dodiga, koji su uhićeni već 11. i 12. prosinca 1971. u Zagrebu, ili pak Ante Paradžika koji se sam prijavio nakon dvodnevnog skrivanja. Trojica studentskih vođa osuđena su u političkim sudskim procesima na višegodišnje kazne strogog zatvora, uz iznimku Gorana Dodiga koji je osuđen na jednogodišnju kaznu. U Zadru su, što je u ovome prikazu važno, u zatvoru završili studentski vođe Petar Vuleta i Petar Šale, koji se nakon višemjesečnog skrivanja našao u pritvoru 16. svibnja 1972., nakon čega je u političkom sudskom procesu osuđen na dvije godine i šest mjeseci strogog zatvora. U zatvorima su završili i brojni drugi hrvatski sveučilištarci, intelektualci i radnici. Važno je spomenuti kako su slijedom događaja na zadarskom području, odnosno u gradu Zadru, podnijeli ostavke na svoje političke i izvršne funkcije brojni pojedinci, među kojima se posebice isticao i predsjednik Skupštine općine Zadar Kažimir Zanki.

S obzirom na ukupnost prethodno navedenih događaja, potrebno je u zaključnom dijelu kazati kako je promatrani slučaj Petra Šale na stanoviti način ukazivao na svu razinu i dosege jugoslavenskog komunističkog režima, odnosno načine kojima se uz pomoć svojih represivnih i pravosudnih tijela služio u svrhu onemogućavanja djelovanja svih onih pojedinaca i skupina osoba koje su svojim političkim stajalištima i svjetonazorom odudarali od nametnutih režimskih istina. U tom kontekstu ovaj je primjer vrijedan prilog dodatnom pokušaju rasvjetljavanja ukupnosti društvenih prilika koje su u promatranom razdoblju vladale i na taj način izravno određivale sudbine brojnih pojedinaca i skupina osoba.

IZVORI I LITERATURA

IZVORI:

- Hrvatska – Hrvatski državni arhiv (HR-HDA-1561-SDS-RSUP-SRH) SRH-SO ZADAR-SJS, BROJ: 01 - 604/1 - 1973 Zadar, 25. I – 1973.
RSUP SRH ZAGREB, „Godišnji izvještaj za 1972 godinu“
Krivični zakonik – četrnaesto izdanje, Beograd: Novinska ustanova Službeni list SFRJ, 1974.
Općina Zadar, Zavod za informatiku i statistiku, *Popis stanovništva 1991. (1961 – 1971 – 1981)*, Narodnosni sastav stanovništva Općine Zadar po naseljima, Zadar, 1992.

LITERATURA:

- BATOVIĆ, Ante, *Hrvatsko proljeće i svijet: Hrvatska u vrtlogu svjetskih zbivanja 1966.-1972.*, Zadar, 2019.
BEGONJA, Zlatko, *Okupacija duha: Ideološka indoktrinacija u Zadru 1945. - 1955.*, Zadar, 2021.
BUKVIĆ, Nenad, Operativna obrada „Tuškanac“: dokumenti Službe državne sigurnosti o studentskom pokretu u Hrvatskoj 1971. godine, *Fontes: izvori za hrvatsku povijest*, vol. 27, no. 1, Zagreb, 2021., 11 - 34.
DABČEVIĆ-KUČAR, Savka, *71: hrvatski snovi i stvarnost*, Zagreb, 1997.
ĐODAN, Šime, *Borba za Hrvatsku*, Zagreb, 1998.
OBAD, Stijepo, Zadar i okolica u Hrvatskom proljeću 1971. godine, u: *Zadar i okolica od Drugoga svjetskog rata do Domovinskog rata. Zbornik radova sa znanstvenog skupa održanog 21. studenog 2007. u Zadru*, ur. Tado Oršolić, Zagreb – Zadar, 2009., 164 - 183.
ORŠOLIĆ, Tado, Hrvatsko proljeće u Zadru promatrano kroz prizmu (zadarskog) novinarstva, u: *Zadar i okolica od Drugoga svjetskog rata do Domovinskog rata. Zbornik radova sa znanstvenog skupa održanog 21. studenog 2007. u Zadru*, ur. Tado Oršolić, Zagreb – Zadar, 2009., 222 - 239.
PIŠKOVIĆ, Milan, ur., *Sjeća Hrvatske u Karađorđevu 1971. Autorizirani zapisnik*, Zagreb, 1994.
RADELIĆ, Zdenko, *Hrvatska u Jugoslaviji 1945. - 1991. Od zajedništva do razlaza*, Zagreb, 2006.
STANIĆ, Ivan, *Zatvor u zatvoru: Stara Gradiška 1971. - 1991.*, Zagreb, 2005.
ŠOŠIĆ, Hrvoje, *Slom hrvatskog komunističkog proljeća 1971. godine*, Zagreb, 1997.

- TOLIĆ ORAIĆ, Dubravka, HOLJEVAC, Željko, LUKIĆ, Zorislav, ur., *Hrvatsko proljeće. Zbornik radova*, Zagreb, 2023.
- TRIPALO, Miko, *Hrvatsko proljeće*, Zagreb, 1990.
- UJEVIĆ, Milan, UJEVIĆ, Bože, *Karinski slučaj 1971.*, Split, 2017.
- VUKOJEVIĆ, Vice, VUKUŠIĆ, Bože, UR., *Djelovodnik šefova bosansko-hercegovačke Udbe 1970.-1992.*, Zagreb, 2013.
- ZIDIĆ, Igor, ur., *Hrvatska i Hrvatsko proljeće 1971.*, *Zbornik radova sa znanstvenog skupa održanog u Zagrebu 25. i 26. siječnja 2012.*, Zagreb, 2017.

INTERNETSKI IZVORI:

- Đodan, Šime, *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*, 2021. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=16910>, posjećeno 12. 8. 2021.
- Gotovac, Vlado, *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*, 2021. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=22850>, posjećeno 12. 8. 2021.
- Hrvatsko proljeće, *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*, 2021. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=26516>, posjećeno 3. 8. 2021.
- Šegedin, Petar, *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*, 2021. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=59410>, posjećeno 12. 8. 2021.
- Tripalo, Ante Miko, *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*, 2021. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=62342>, posjećeno 8. 10. 2023.
- Tuđman, Franjo, *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*, 2021. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=62628>, posjećeno 12. 8. 2021.
- Veselica, Marko, *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*, 2021. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=64385>, posjećeno 12. 8. 2021.
- Vukov, Vice, *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*, 2021. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=65647>, posjećeno 20. 12. 2022.

Zlatko BEGONJA
Marin VLASNOVIĆ

CRIMINAL TRIAL IN 1972 AGAINST STUDENT PETAR ŠALE

SUMMARY

This work will consider the criminal process involving Petar Šale, student in Zadar and Zagreb, and an actor in the events during the focal period of the Croatian Spring. Due to his position as the leader of the student movement in Zadar in 1971, as well as the activities that followed the collapse of the Croatian Spring, when the regime repression against prominent Croatian intellectuals and student leaders was launched, Petar Šale came under special attention and surveillance of the State Security Service (SDS) of the Socialist Republic of Croatia (SRH), and was legally sanctioned by judicial authorities. Therefore, this paper is based on the original material of such provenance, which illuminates and better explains the real picture of the functioning of the totalitarian communist regime, with all its consequences for both individuals and groups who were labelled socially unsuitable due to their thinking and actions.

Keywords: student movement, Zadar, Petar Šale, State Security Service.

